

Barendregt en Langenhuyzen hebben gekozen voor een economische benadering van hun onderwerp, dat zij hebben geplaatst 'tegen de achtergrond van de maatschappelijke ontwikkelingen'. De diepgang waardoor hun verhaal wordt gekenmerkt, getuigt van een zeer grondige aanpak. In deze grondigheid ligt echter niet alleen de kracht, maar ook de zwakte van het boek. De lezer moet wel erg geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het verzekeringswezen, wil hij daar vierhonderd bladzijden lang door geboeid blijven. Bovendien veronderstellen de auteurs een zekere historische voorkennis, die lang niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Historici die deze voorkennis wel bezitten, krijgen echter zeer moeilijk toegang tot deze studie, doordat het boek niet te koop is. Het wordt door Nationale-Nederlanden zelf gedistribueerd en is vooral bedoeld voor medewerkers, oud-medewerkers en relaties van het bedrijf. Een meer journalistieke benadering had de leesbaarheid voor deze doelgroep misschien vergroot.

Het boek is prachtig uitgegeven en van goedgekozen illustraties voorzien. Niet alleen foto's, maar ook tekeningen, spotprenten, affiches en archiefmateriaal maken dit boek tot een voorbeeld van een geslaagde bedrijfs geschiedenis.

Shirley Haasnoot

P. de Rooy, e. a., *De rode droom. Een eeuw sociaal-democratie in Nederland. Een essay en een beeldverhaal* (Nijmegen: SUN, 1995, 160 blz., f24,50, ISBN 90 6168 448 X).

As every scholar knows, it is exceedingly difficult to write for the 'educated general reader' while also satisfying the demands of academics. If further proof were needed, it was certainly provided by the recent controversy over Daniel Goldhagen's book *Ordinary Germans*. Widely praised by portions of the general public, the work has been severely criticized in virtually all scholarly reviews. It is a pleasure to note that Prof. De Rooy and his colleagues succeed in an exemplary manner in informing the general reader while meeting the rigorous criteria of academic scholarship. Intended as a companion volume to the recent exhibition *De rode droom. Een eeuw sociaal-democratie in Nederland* in the Nieuwe Kerk in Amsterdam, Prof. De Rooy and his colleagues pack a wealth of judiciously evaluated information into a short essay of some 80 pages, accompanied by well-chosen illustrations. Moreover, unlike many retrospective volumes, this work is neither a panegyric nor an exercise in historicism.

There are two *Leitmotive* which run through the essay, revealing the patterns of continuity in the history of Dutch, and it might be added European, social democracy. One is the dialectical relationship between Utopian longing (the 'rode droom' of the title) and pragmatic reformism. The other red thread (no pun intended), and this is often neglected even in larger-scale histories of European socialism, is the close relationship of socialism and liberalism. Here again the Dutch are not unique. Pieter Jelles Troelstra's pronouncement that at heart socialists are liberals, was echoed by the affirmation of the leader of the German SPD, Kurt Schumacher, that democratic socialism had incorporated all that was valuable in liberalism.

In this short review it is impossible to mention all of the themes covered in *De rode droom*; suffice it to say the spectrum is wide. The authors rightly stress the often uneasy relationship between the social democratic party and the unions, the perennial contradictions between theory and practice in the evolution of the party, and, especially important for Dutch social democracy, the long-term significance of ethical socialist traditions. As noted earlier, this is not a history that omits the wars. Prof. De Rooy and his colleagues do not hide the SDAP's ambivalent role during the Nazi occupation of The Netherlands, nor the problems that the PvdA's position as 'regenten-partij' brought for its development in the years after 1959. All of these topics and

their interconnections are, as I said, judiciously presented with full references to the relevant literature.

Very useful, especially for the general reader, is a list of biographical sketches for some of the major figures mentioned in the text. One might perhaps wonder about some of the omissions, such as Evert Vermeer, Sicco Mansholt, or Jacques de Kadt.

Since the text is designed to accompany a pictorially-oriented exhibition, the illustration section of the book is almost as important as the text. The illustrations — all very high quality reproductions — are primarily of election posters, portraits, various material culture items, that show life of the 'rode familie', and architectural drawings for party offices and socialist housing projects. Perhaps the most striking quality of the illustrations is the degree to which Dutch socialism was always part of mainstream Dutch, bourgeois culture. Posters reflect the Jugendstil preferences of that age, a 1937 SDAP poster has the quasi-Fascists aura popular at the time, and posters from 1963 look neo-Mondrianish and Andy Warhollish. It is also interesting to note the increasing personification of the party's message and image. While early posters tended to feature generic workers, after World War II portraits of the PvdA's charismatic leaders — Willem Drees, Joop den Uyl, Wim Kok — were used to attract voters.

Any quibbles? Very few. Perhaps the emphasis upon the corporatist tradition of the SDAP in the 1930s is a little historicist, and the characterization of the party at this time as a 'seculier kerkgenootschap' a little strong. The authors have clearly found their hero in Willem Drees, while they are rather critical of Joop den Uyl and what they characterize as his somewhat weak policies toward Nieuw Links. There is something to this, of course, but it might also be noted that Den Uyl kept the PvdA together during the same decade that his French counterpart was unable to prevent the dissolution of the SFIO. Finally, and this is a problem that confronts all of us who have written on European socialism, we all acknowledge that the socialist movements were mass organizations, but in virtually all accounts, this one included, the masses tend to recede into the background in favor of history from the top.

But all of these are minor quibbles indeed. Overall, this is a superbly done, fair, enlightening, and readable account that benefits both scholars and the elusive general reader.

Dietrich Orlow

S. Jaumin, *Les petits commerçants belges face à la modernité (1880-1914)* (Faculté de philosophie et lettres. Histoire CV; Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles, 1995, 321 blz., ISBN 2 8004 1105 8).

Het historisch onderzoek naar de Belgische middenstand zit in de lift. Een snelle lift nog wel. Twee decennia geleden was de economische en sociale rol van de kleine burgerij in de negentiende en twintigste eeuw nog volstrekt onduidelijk, vandaag ligt al een degelijk gefundeerde synthese op de leestafel. De jongste jaren waren al enkele regionale studies verschenen over het ontstaan van middenstandsorganisaties en die hadden meteen aangetoond dat er over die sociale middengroepen echt wel informatie te vinden was. S. Jaumin heeft nog veel meer documentatie boven water gehaald. De ontelbare voetnoten beslaan een vierde van zijn boek. Ze hinderen de lectuur niet en ze zijn voor de gebruiker een inspiratiebron van grote waarde.

Het werk betreft niet de middenstand in zijn geheel — die was al te heterogeen samengesteld en trad in de besproken periode niet op als een hechte sociale groep — maar de kleinhandelaars. De beperking werd tevens ingegeven door het feit dat de detaillanten met dezelfde problemen werden geconfronteerd, wat de groepsvorming in de hand werkte. De beperking is relatief, in